

Көптілеуова Д.Т.

**Ислам ақидасының  
араб фразеологизмдеріндегі  
көрінісі**

Діни наным-сенімнің, дүниетанымның материалдық мазмұнын, халықтың рухани-мәдени өмірін сипаттайтын сөз тіркестері, яғни культтік фразеологизмдер араб тілінде көптеп кездеседі және оның басым көпшілігі ислам дінінің әсерінен, соның ішінде Құран аяттарынан, Мұхаммед пайғамбар хадистерінен, сахабалардың айтқандарынан бастау алады.

**Түйін сөздер:** Ислам ақидасы, араб фразеологизмдері, фразеологиялық бірліктер, наным-сенімдер, негізгі ұстанымдар.

---

Koptileuova D.

**Islamic Aqeedah Arab  
phraseologisms**

Phrases describing the religious beliefs, the material content of worldviews, spiritual and cultural life of the people, that is, religious idioms in Arabic are found in sufficient numbers, the vast majority of them are connected with the influence of Islam, including Koranic verses, hadiths of Prophet Muhammad (SA a.), the statements of the Sahaba (companions).

**Key words:** Islamic Aqeedah, Arabic idioms, phraseological units, beliefs, basic postulates.

---

Коптилеуова Д.Т.

**Исламская акида в арабских  
фразеологизмах**

Словосочетания характеризующие религиозных убеждений, материального содержания мировоззрений, духовно-культурную жизнь народа, то есть культовые фразеологизмы в арабском языке встречаются в достаточном количестве, подавляющее большинство из них связаны с влиянием Ислама, в том числе кораническими аятами, Хадисами Пророка Мухаммада (с.а.с.), высказываниями сахабов (сподвижников).

**Ключевые слова:** Исламская акида, арабские фразеологизмы, фразеологические единицы, вера, основные постулаты.

**ИСЛАМ  
АҚИДАСЫНЫҢ АРАБ  
ФРАЗЕОЛОГИЗМДЕ-  
РІНДЕГІ КӨРІНІСІ**

Кез-келген халықтың халықтығы мен ұлттық болмысын танытатын оның қызыл тілі екені және сол тілдің байлығын, терең тұңғыық сырларын ашқан сол тілде сөйлейтін халықтың даналығы екені сөзсіз.

Тілдің бейнелілігін, байлығын арттыра түсетін сөздік қордың ауқымды бөлігін құрап тұратын тілдік бірліктер – фразеологизмдер. Олар – халықтың тұрмыс-салтының, әдет-ғұрпының, мінез-құлқының, өмір сүру ортасының, экономикалық және саяси көзқарастары мен өзгерістерінің айнасы.

Бүгінгі таңда фразеологизмдер адамның бір нәрсені межелуіне, іс-әрекетін, қызметін ұйымдастыруға, дүниетанымдық көзқарасының қалыптасуына әсер ететіні анықталып отыр.

Дүниежүзінің көптеген халықтарының космогониялық мифологияларында әлем (дүние) жер бетінде өмір тудырушы бастау жанды құрылым организм түрінде суреттеледі. Осы түсініктер әлемнің (дүниенің) жаһандық бейнесімен байланысты. Өйткені әлем өзінің сакральдық мағыналарында кеңістік пен уақыт туралы ұғымдардың бірігуін бір жерге шоғырландыруын танытады. Ежелгі түркі дүниесінде әлем бейнесі тәңір бейнесімен ұқсас келеді. Бұл жөнінде шығыстанушы ғалым С.А. Абрамзон былай деп жазады: «Осы бір үстем (жоғары) құдай (тәңірі) барлық астральдық түсініктер біріккен түрде көрінеді, ол «әлем» ұғымына ұқсас болып келеді. Тәңірі мағынасы аспанға ғана емес, сондай-ақ күнге (Күн Тәңірі), айға (Ай Тәңірі) және жерге (Жер Тәңірі, Тәңірі жер) де қолданылады, мұның өзі аспан мен жер тәңірлерінің бөлінбестігін көрсетеді» [1, 290].

Фразеологизмдердің бір тармағы культтік фразеологизмдер болып табылады. Қазақ тіліндегі культтік фразеологияларды зерттеген ғалым Г.Рысбаева: «Культтік фразеологизмдер дегеніміз – сөздік құрамнан мол орын алып, сыйыну, жалбарыну, бас ию мәнінде жұмсалатын латынның «культ» деген сөзіне қатысты сөз тіркестері. Культ ұғымы көбінесе діни ұғымдарға байланысты пайда болған. Ол діни ұғымдардың пайда болуынан, адам баласы ақыл-ойының біршама қалыптасып, айнала дүниеге ой жүгіртіп түсінуге талаптана бастаған кезінен бастап орныға бастады» [2, 92], – дейді.

Культтік фразеологизмдер күнделікті халық тілінде қолданылып, діни ұғымдарға байланысты туса да көбінесе, адамның ішкі сезімін, қуанышын, қайғысын, ренішін білдіру мақсатында да айтылады.

Мысалы, *құдай оңдады, құдай жарылқады, құдай сақтады, құдайдың ұрғаны, ой-алла-ай* т.б. Осындай мысалдармен қоса, таза діни ұғымға байланысты қолданылған культтік фразеологизмдер қолданушының діни көзқарасынан, күйініш-сүйінішінен, қуаныш-ренішінен хабар білдіреді. Мысалы: *А, құдай. Қас пен көздің арасынан безе гөр.* Культтік фразеологизмдер – тілді жасаушы халықтың бір кездегі ой-санасының, жан дүниесінің, таным-болмысының сәулесі іспеттес. Сол себепті де өзіндік ұзақ тарихы бар культтік фразеологизмдер сөз жоқ халықтың рухани өмірін бейнелейді. Біздің зерттеуіміз бойынша осындай діни наным-сенімнің, дүниетанымның материалдық мазмұнын, халықтың рухани-мәдени өмірін сипаттайтын сөздер мен сөз тіркестері, яғни культтік фразеологизмдер араб тілінде де көптеп кездеседі.

Араб тіліндегі культтік фразеологизмдердің басым көпшілігі ислам дінінің әсерінен, сондай-ақ халықтың салт-дәстүрі мен әдет-ғұрпына, исламға дейінгі наным-сенімдеріне байланысты пайда болған. Ислам дінінің әсерінен туындаған культтік фразеологизмдердің дені Құран аяттарынан, Мұхаммед пайғамбар хадистерінен, сахабалардың айтқандарынан бастау алып жатса, салт-дәстүр мен әдет-ғұрыптан туындағандары халық өмірімен, тұрмыс-тіршілігімен т.б. тығыз байланысты болып жатады. Ал исламға дейінгі наным-сенімдерге қатысты фразеологизмдер джәһилия дәуіріндегі ақындардың өлеңдерінен, белгілі бір тарихи оқиғалардан бастау алады.

Мақалаға ислам дінінің ақидасы (сенімі) арқау болғалы отырғандықтан, ол туралы айтып өтпеске болмайды. Өйткені араб тіліндегі культтік фразеологизмдер негізінен осы ислам ақидасына негізінде туындаған тұрақты сөз тіркестері болып табылады.

Ислам ақидасының өзге сенім жүйелерінде кездеспейтін басты ерекшеліктерінің бірі, анық әрі түсінікті болуында. Ислам ақидасында ешқандай түсініксіз, құпия не қалтарыс қалған мәселе жоқ. Әлемді құдіретімен орын-орнымен, ретпен, тәртіппен жаратқан Ұлы Жаратушы Аллаға иман ету басты парыз. Бұл әуел бастан басы ашық һәм айқын ұстаным. Бүтін әлемдердің иесі жалғыз Алла. Құран Кәрімде *«Аспан мен*

*жерде болмаған нәрселердің бәрі Оныкі. Барлығы Оған мойынсұнған»* [Бақара сүресі, 116-аят] деп, өзге сенімдердегі тәрізді үштік, дуализм секілді тұманды жайттардан ислам ақидасының толықтай пәк екендігін білдіреді.

Ислам ақидасы адамның ішкі жан-дүниесіне, болмысына қайшы келмейтін сенім жүйесі болып табылады. Құранда бұл жайында: *«(Мұхаммед (с.а.у.)) Бәрінен бет бұрып, жүзіңді ислам дініне жөнелт. Алла жаратылыста адам баласын соған арнап жаратқан. Алланың жаратуында өзгеріс болмайды. Осы тұп-тура дін. Бірақ адамдардың көбі түсінбейді»,* – делінген [Рум сүресі, 30-аят].

Ислам ақидасы Құран мен хадис үкімдеріне сүйенгендіктен, кейбір сенімдердегідей «көзіңді жұм да, артымнан ер» деген шолақ түсініктен аулақ. Ислам ақидасы адамзатқа иман негіздерін түсіндіргенде кез-келген мәселені анық дәлелдермен келтіреді. Мысалы, Құранда Алланың бар және бір екендігімен қоса, кәміл сипаттарын жеке-жеке түсіндіретін тұстары кездеседі. Сол секілді әлемнің жаратылысы, адамның жаратылысы және тарихта болған кейбір оқиғалар да келтірілген. Сондай-ақ, Құран Кәрімде өлгеннен кейін қайта тірілу мәселесі адамның алғаш жаратылысымен барабар, һәм аспан мен жердің қалай жаратылғандығына теңей отырып нақты дәлелдермен түсіндіріледі.

Ислам ақидасы бірқатар сенім жүйелерімен салыстырғанда (табиғаттан тыс күштерге, өзге де беймәлім алапат күштерге, бір құдайға емес, бірнеше құдайға сенім, адам өлгеннен кейін оның жаны басқа тәнге өтетініне сенім т.б.) нағыз орта жолды ұстанады. Сондай-ақ, ең негізгісі Аллаға ешқандай серік қоспастан басқа құдайлардың жоқ екендігіне деген сенімге құрылған. Бұл жайында аятта былай делінеді: Мұхаммед пайғамбар: *«Егер білсеңдер жер жүзі және жер бетінде болғандар кімдікі?»* – делі». Олар дереу: *«Алланыкі»,* – дейді. *«Ендеше одан неге тағылым алмайсыңдар?»*, – де. *«Жеті қабат көктің Раббы (иесі) және ұлы зарыштың Раббы (иесі) кім?»*, – де. *«Алла»,* – дейді. *«Онда оның қаһарынан қорықсаңдар етті»,* – де. *«Барлық жаратылыстың иелігі кімнің қолында? Біле білсеңдер, айтқындаршы адамдарға пана бола алатын кім? Оған қарсы тұра алатын кім, бәріне пана бола алатын кім?»*, – деп сұра. *«Алла»,* – дейді олар. *«Сендер қалайша алдандыңдар?»*, – деп сұра» [Муминун сүресі, 84-89-аяттар].

Ислам ақидасы Алланың сипаттары жайында да орта жолды ұстанады. Яғни, яһудилер се-

кілді Алланы адамға ұқсатудан аулақ. Сонымен бірге, мұсылмандық сенім Алланы нұқсан сипаттардан пәк деп қабыл етеді. Алланы басқа бір бейнеге ұқсату мүмкін емес, өйткені Ол жаратылған ешқандай затқа ұқсамайды. Себебі, бұл жайт Құранда: «*Еш нәрсе Ол сияқты емес. Ол Алла әр нәрсені естуші, толық көруші*», – деп [Шура сүресі, 11-аят], айдан анық айтылады.

Исламның ақида жүйесі өзге сенімдегілермен қарым-қатынаста да орта жолды ұстана отырып, олардың сенімдеріне қолшоқпар да болмайды һәм оларды даттамайды. Өйткені, бұл жол – ең дара, ең тура, ең үлгілі және ең шынайы жол. Сондықтан ешкімнің сеніміне қосылмайды. «*Менің тура жолым осы. Сол жолмен жүріңдер, бұрыс жолға түспеңдер. Олар сендерді Құдай жолынан тайдырады. Тозақтан сақтануларың үшін сендерге Алла осы істерді өсиет етеді*» [Әнғам сүресі, 153-аят]. «*(Мұхаммед (с.а.у.)) Онда Аллаһқа тәуекел қыл. Өйткені, сен нағыз таза дін жолыңдасың*» [Нәміл сүресі, 79-аят]. «*(Мұхаммед (с.а.у.)) Сен сондай өзіңе уахи етілген Құранға жабыс. Сен шын мәнінде тура жолдасың*» [Зухруф сүресі, 43-аят] аяттары өзге сенімге жалтақтаудың қажеті жоқ екендігін, әрі ең тура жол исламның бұйырған шынайы жолы екенін пай етеді.

Олай болса, Жаратушыға деген сенім — әркімнің өз қалауында. Алла және бір аятта былай дейді: «*Дінде зорлық жоқ. Расында туралық азғындықтан ажыратылды*» [Бақара сүресі, 256-аят].

Ислам ақидасы пайғамбарларға иман ету мәселесінде де орта жолды ұстанады. Ешқандай пайғамбарды құдай дәрежесіне көтермейтін өз алдына, сол секілді ешбір пайғамбарды ең төмен адам деңгейіне де түсірмейді. Ислами ақиданың қағидасы бойынша пайғамбарлар да адам. Бірақ Аллаһ оларға уахи беру арқылы мәртебесін көтерді және үлкен күнә істеуден қорғап, Өз бақылауына алып, оларды барлық жағынан адамдарға үлгі етті.

Біздің қарастырғалы отырған араб тіліндегі культтік фразеологизмдер ислам дініндегі осы сенімдер негізінде пайда болған.

Мысалы, *Құран аяттарынан бастау алған культтік фразеологизмдерге* Бақара сүресінің 156-аятында келген «*إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ*» (иннә лилләһи уә иннә иләйһи ражиъун) деген фразаны айтуға болады. Бұл сөзді мұсылмандар біреудің қазаға ұшырағаны жөнінде хабарды естігенде айтады. Мағынасы «шын мәнінде біз Ал-

лаға тәнбіз әрі Оған қайтушымыз». Ислам діні бойынша Алланың бір екендігі, бүкіл әлемді жаратушы Алла екендігі, кез-келген адам Алланың қалауымен сынақ үшін дүниеге келіп, дүниеден өтетіні, о дүниеге барғанда Алланың алдына қайта баратыны белгілі.

– «*ارْتَدَّ فَلَانَ عَلَى عَقْبَيْهِ*» (иртәддә фуләнун ғалә ғәқибәйһи). Мағынасы «келген жағына қайту». Бұл тұрақты тіркес Әл Имран сүресінің «*إِنْ تَطِيعُوا*» «*الَّذِينَ كَفَرُوا يَزِيدُكُمْ عَلَىٰ عِقَابِكُمْ*» деген 149-аятынан алынған.

*Пайғамбар хадистерінен бастау алған культтік фразеологизмдер:*

– «*وَإِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ*» (иннәмә-л-әғмаалу би-н-ниәәт) деген хадисті жатқызуға болады. Хадистің мағынасы «амалдар шын мәнінде ниетке байланысты». Бұл сөзді адамның қандай да бір жағдайдағы амалын бағалау мақсатында айтылады. Ислам дінін бойынша адам бір істі жасап жатса, мейлі қателесіп не дұрыс жасап жатсын, ниетіне қарай баға беріледі.

– «*جَنَاحٌ بَعُوضَةٌ*» (жәнаха баъудатин) тіркесін айтуға болады. Мағынасы «масаның қанатындай». Бұл тіркес арабтардың түсінігінде түкке тұрғысыз нәрселерге айтылады. Бұл сөз пайғамбардың «*إِنَّهُ لِيَأْتِي الرَّجُلَ الْعَظِيمَ السَّمِينِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يَزُنُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحٌ بَعُوضَةٌ*» деген хадисінен алынған. Хадистің мағынасы «Қиямет күні шын мәнінде Алланың алдында масаның қанатындай да салмағы жоқ үлкен семіз адам келетін болады». Хадисте дүниеде беделді, аты дардай болса да, о дүниеге амал етпеген адам туралы айтылған.

– «*ذَوُالْوَجْهِينَ*» (зу-л-уәжһайни) деген тіркес. Мағынасы «екі жүзді». Бұл сөз халық арасында сөзінде тұрмайтын, екі сөйлейтін адамдарға айтылады. Бұл тіркес пайғамбардың «*شَرُّ النَّاسِ ذَوُالْوَجْهِينَ الَّذِي بَأْتِي هُوَ لَاءٌ بُوْجَهٌ وَهُوَ لَاءٌ بُوْجَهٌ*» деген хадисінен алынған. Хадистің мағынасы «адамдардың ең жаманы біреулерге бір жүзбен, енді біреулерге басқа жүзбен келетін екі жүзді адам».

Алайда, араб тілінде ислам дінінің *сеніміне (ақидасына) қайшы келетін тұрақты сөз тіркестері* де кездеседі. Ондай тіркестер Ислам діні келгенге дейінгі кезеңдерде қолданысқа еніп, кей элементтері халық арасында сақталып қалған. Мысал ретінде «*أَشْهَدُ يَا سَهِيلُ سَجَرْنَا الْإِبِلَ فِي اللَّيْلِ*» (әшһәду йәә суһәйлу сәжжирнәә әл-иблә филләйли) деген тұрақты тіркесті айтуға болады [4, 50]. Мұнда ауру түйесін теңіз суынан суғарып тұрған бәдәуи арабтың осы тіркесті айту арқылы суһәйл жұлдызынан ем сұрап жатқанын байқаймыз. Ал «*يَا أَرْضِ احْغَظِي مَا عَلَيْكِ*» (йәа арду их-физи мәә ғалайки) [4, 51] деген дұға түріндегі

тіркестен, айтушының «Ей, Жер, өз үстіндегіні сақтай гөр» деп Жаратушы Алладан сұраудың орнына Жерден сұрап жатқанын байқаймыз. «يا بحر بحرنى وارزقنى بصبي» (йаа бахру баххирнии уа урзукнии би-сабиййин) [4, 51] деген дұға түріндегі тіркестен «Ей, теңіз, мені құшағыңа алып, маған ұл бала ризық ет» деп, Жаратушы Алладан емес, теңізден ұл сұрап жатқанын көреміз.

Татарстан ғалымы Закиров араб тіліндегі культтік фразеологизмдердің негізі Құраннан басталатыны туралы орынды айтқан: «Құран қазіргі араб әдеби тілінің нағыз эталоны, ол араб фразеологиялық бірліктерінің пайда болуына басты негіз болған. Фразеологизмдер Құран аяттарының ерекше көркемдік үстеп, оқырманға эмоциялық экспрессивтік тұрғыда өткір әсер етеді» [5].

Араб культтік фразеологизмдерінің құрамында негізінен Алла, иман, рабб және хақ сөздерінің бірі болады.

«Алла» сөзімен келетін тіркестер мен мақал-мәтелдер:

«إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ» (иннә лилләһи уә иннә иләһи ражиъун) деген фразаны айтуға болады. Бұл сөзді мұсылмандар біреудің қазаға ұшырағаны жөнінде хабарды естігенде айтады. Мағынасы «шын мәнінде біз Аллаға тәнбіз әрі Оған қайтушымыз».

«أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ (али аллһ) [3. Бақара сүресі, 112 аят]

«فِي رَحْمَةِ اللّٰهِ» Алланың рақымында, яғни жұмақта.

«فِي سَبِيلِ اللّٰهِ» Алла жолында, Алла үшін. [3. Бақара сүресі, 195 аят].

«رَأْسَ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللّٰهِ» – Даналықтың басы Алладан қорқу [6.43].

«إِن اٰكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اتْقَاكُمْ» – Алланың алдына баруға ең лайықтыларың, ол – адал адам [6, 41].

«كُلُّ اَمْرٍ لَا يَنْقِي اللّٰهُ اَحْمَقَ» – Алладан қорықпайтын кез келген адам – ақымақ [6, 43].

«تَقْوَى اللّٰهِ سَوْقٌ لَا تِيُوْر» – Алладан қорқу және көркем мінезді болу – пайдалы іс [6, 42].

«اللّٰهِ مَا يَخَافُ اللّٰهَ اِلٰهِي» – Алладан қорықпайтын адамнан қорық [6, 42].

«Иман» сөзімен келетін тіркестер мен мақал мәтелдер:

«الْإِيْمَانُ مَا وَقَرَّ فِي الْقَلْبِ وَصَدَقَ الْعَمَلُ» – Иман адамның жүрегінде, ол ісі арқылы көрінеді [6, 39]. Бұл мақал хадистен алынған.

«الْإِيْمَانُ بِالنَّوَايَا» – Иман ниеттерде көрінеді [6, 39].

«Хақ» сөзінен туындаған культтік фразеологизмдер:

Араб тіліндегі түсіндірме сөздіктерде «الحَقُّ» (әл-Хаққу) «Хақ» сөзіне: «والْحَقُّ: اسْمٌ مِنْ أَسْمَانِهِ تَعَالَى. وَالحَقُّ: الثَّابِتُ بِلَا شَكٍّ. وَفِي التَّنْزِيلِ الْعَزِيزِ: الذَّارِيَاتُ آيَةٌ 23 إِنَّهُ لِحَقٌّ مِّثْلُ

«مَا أَنْتُمْ تَنْطِفُونَ» [7, 188]. «Алла Тағаланың 99 көркем есімдерінің бірі. Шүбәсіз бекітілген ақиқат, шындық. Құран Кәрімде «Шүбәсіз бұл, сендердің сөйлегендерің сияқты рас (Бір-біріңе сөйлеген сөздерің қандай рас болса, сондай рас)» делінген» - деп анықтама берген. Демек, «الحَقُّ» (әл-Хаққу) «Хақ» – Шындық иесі Хақ Тағала.

«الحَقُّ مَعَكَ!» (әл-Хаққу маьакә) «Хақ сенімен бірге!, яғни сенікі дұрыс!» [8, 759];

«مَوْهُ الْحَقُّ» (мәууәһә әл-хаққа) «шындықты бұрмалау, жалған қосу»

«مِيزَ بَيْنَ الْحَقِّ وَالْبَاطِلِ» (мәййәзә бәйнә әл-хаққи уә-л-баатили) «ақиқат пен жалғанды айыру» [8, 775 б.];

«نُورِ الْحَقِّ» (нуурул-Хаққи) «Хақтың нұры»

«دِينِ الْحَقِّ» (диинул-Хаққи) «Хақтың діні»

«وَهُوَ الْحَقُّ» (уа һуә әл-хаққу) «ол Хақ» [Әнғам сүресі, 66-аят];

«اللّٰهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ» (Аллаһу йәһдиди ли-л-хаққи) «Алла Хаққа жол сілтейді» [Юнус сүресі, 35-аят];

«دَعْوَةُ الْحَقِّ» (даъуатул-хаққи) «Хаққа шақыру» [Рағйд сүресі, 14-аят];

«قَوْلِ الْحَقِّ» (қаулул-хаққи) «Хақтың сөзі» [Мәрям сүресі, 34-аят];

«Рабб» сөзінен туындаған культтік фразеологизмдер:

«اسْمُ اللّٰهِ تَعَالَى. «الرَّبُّ» (ар-Раббу) «Раб» сөзіне «[7, 321] «Алла Тағаланың есімі. Алладан басқа нәрсеге идафалы тіркес арқылы ғана қолданылады» делінген. Мағынасы «Ие», яғни «Жаратушы Ие» дегенді білдіреді. Бұл есім 99 көркем есімнің қатарында болмаса да Құран Кәрімнің «الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» [Фатиха сүресі, 1-аят] «Барлық мақтау бүкіл әлемнің Раббы Аллаға тән», «رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ» [Сад сүресі, 66-аят] «Ол, көктер мен жердің әрі екі арасындағылардың Раббы. Тым үстем, аса жарылқаушы» сияқты т.б. бірнеше аяттарында, «اللّٰهُمَّ رَبِّ جِبْرِيْلَ وَمِيكَائِيْلَ وَإِسْرَافِيْلَ» [3, 305-306] «Ей, Исрафилдің, Микаилдің, Жеберейілдің раббысы Алла» деп Пайғамбар (с.а.у.) хадистерінде келгендіктен ислам ғұламалары Алланың есімі деп таныған.

«الرَّبُّ» (ар-Раббу) сөзінен мынадай сөз тіркестері туындаған:

«رَبِّاهُ» (раббаһу) «ей, раббы; ей құдай-ай»;

«رَبِّ الْأَرْبَابِ» (раббу-л-'әрбәәби) «иелердің иесі, яғни Алла Тағала»;

«لَقِي رَبَّهُ» (лақийә раббаһу) «иесіне жолықты, яғни қайтыс болды»;

«يَا رَبِّي» (йәа раббии) «раббым ай» (таңдану кезінде айтылады);

- «الليبت ربّ يحميه» (ли-л-бәйти раббун йахми-иһи) «үйдің қорғаушысы бар».

Мысалдарды қарастыра отырып, араб тіліндегі культтік фразеологизмдердің дені ислам дініндегі сенімдерге негізделгеніне көзіміз жетті. Ара кідік ислам дінінің сеніміне қайшы келетін

тұрақты тіркестер де кездесіп жатады. Олар исламға дейінгі кезеңдерде, яғни джахилия дәуірінде туындаған тұрақты тіркестер болып табылады. Осылайша, кез-келген халықтың тіліндегі культтік фразеологизмдер арқылы сол халықтың мәдениетін, наным-сенімдерін, діннің негізгі ұстанымдарын зерделеуімізге болады.

#### Әдебиеттер

- 1 Абрамзон С.М. Киргизы и их этногенетические и историко-культурные связи. – Л.: Наука, Ленингр. отделение, 1971. – 310 с.
- 2 Рысбаева Г. Түркі тілдеріндегі «Тәңір» сөзінен туындаған культтік фразеологизмдер // Әл-Фараби ат. ҚазҰУ Хабаршысы. Филология сериясы. – 2003. – №4.
- 3 Құран Кәрім
- 4 ماهر فؤاد أبو زر. أخطاء عقائدية في الأمثال والتراكيب والعادات الشعبية الفلسطينية. غزة، 2004 م. – 173 ص.
- 5 Закиров Р.Р. Структурно-грамматические особенности глагольных фразеологических единиц Корана // Вестник ТГГПУ Филология и Культура. – Казань, 2010. – №4 (22).
- 6 Кухарева Е.В. Арабские пословицы и поговорки. – Москва: Восток-Запад, 2008.
- 7 المعجم الوسيط المكتبة الشروق الدولية. ط 4. جمهورية مصر العربية. 2004 م. – 1067 ص.
- 8 Баранов Х. К. Арабско-русский словарь. – М.: Русский язык, 1984. – 944 с.

#### References

- 1 Abramzon S.M. Ki"rgi"zi" i" i"n" h" e"tnogeneti"cheski"e" i" i"stori"ko-kwl#twrni'e svyazi". – L.: Nawka, Leni"ngr. otdeleni"e, 1971. – 310 s.
- 2 Ri'sbaeva G. Tu'rki tilderindegi «Ta'ngir» so'zinen tw'ndaghan kwl#ttik frazeologi"zmdr // A'l-Farabi" at. QazUW Habarshi'si'. Fi"lologi"ya seri"yasi'. – 2003. – №4.
- 3 Quran Ka'rim
- 4 ماهر فؤاد ماهر. غزّة. الفلسطينية الشعبية والعادات والتراكيب الأمثال في عقائدية أخطاء. 2004 م. – 173 ص.
- 5 Zaki"rov R.R. Strwktwrno-grammati"cheski"e osobennosti" glagol#ni'h frazeologi"cheski" h" edi"ni" c" Korana // Vestni"k TGGPW Fi"lologi"ya i" Kwl#twra. – Kazan#, 2010. – №4 (22).
- 6 Kwhareva E.V. Arabski"e poslovi"ci" i" pogovorki". – Moskva: Vostok-Zapad, 2008.
- 7 المعجم الوسيط المكتبة الشروق الدولية. ط 4. جمهورية مصر العربية. 2004 م. – 1067 ص.
- 8 Baranov H. K. Arabsko-rwsski"y slovar#. – M.: Rwsski"y yazi'k, 1984. – 944 s.